

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas complectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1750

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369547365

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369547365>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369547365>

LOG Id: LOG_0027

LOG Titel: Caput Decimum Quintum. Carex Amboinica. Late. - Vyftiende Hoofdstuk. Het Amboinsche Sny-gras

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Carex Amboinica. Late.

Late est vera Caricis species, in hisce insulis distincta in binas species, in majorem & minorem, præter quasdam glabras varietates.

Primo. *Late major* tres quatuorve emittit caules ex transversali radice, quæ dura & nodosa est instar Zingiberis, sed in articulos non distincta, multisque obsita fibrillis.

Caules ejus quatuor pedes alti sunt, trigoni, tribus nempe acutis oris obsiti, quorum bini sulcati sunt seu excavati, ad tactum acuti, inferne ad binorum cum dimidio pedum altitudinem nudi, dein tria quatuorve folia in circulo excrescunt, per pedis spatium supra hæc elevata quatuor alia, tria nempe in triangulo, & quartum ex ala istorum quorundam, talesque quatuor vel quinque confectiones foliorum supra sese invicem numerantur. Quodvis vero folium pedem longum est, in longum tenuemque apicem desinens, in medio profunde sulcatum, ad oras acutum & scandens, coloris obscure virentis. Suprema caulium pars circa stipitis medium ad oras tribus tenuibus & acute scindentibus pelliculis alata est, nec sese dividit in laterales ramulos, licet caules aliquando sex pedum altitudinem attingant.

Semen generatur tam in vertice quam ex alis superiorum foliorum, brevibus in paniculis, uti in Ligustro, sed breviores sunt laterales corymbi, quibus majora insident capitula, paulo majora femine Sinapios, primo alba ac mollia, dein cinerea & dura, quodvis autem rugosa continetur gluma.

Inter & proxime sub paniculis folia quædam viridia, & prioribus breviora locantur, tota planta vix tractari potest, quum ubique tam acuta sit & lancinans, sed nullum præbet incommodum, si non fricetur sursum vel deorsum.

Radices hic & illic furculos emittunt.

Secundo. *Late minor* binorum triumve pedum altitudinem modo attingit, trigonos quoque & erectos gerit caules culmum circiter crassos, circa medium alatos. Quibus folia insident solitaria, multo minora & angustiora quam in priore specie, palmam longa, nec latiora illis graminis, scindentia quoque, sed non tam acuta quam prioris.

Semen ejus provenit brevibus in paniculis, quibus capitula insident solitaria ejusdem formæ cum illis prioris, album, glabrum, ac splendens, sique masticeatur, plerumque vacuum est.

Radix transversaliter quoque prorepat, & lignosa est: multi simul locantur caules ubique foliis obsiti, quæ fasciculum foliosum formant, uti in gramine.

Nomen. Latine *Carex Amboinica*; Malaice *Late* distinctione *Besjaar* seu majus, & *Kitsjil* seu minus juxta binas species. Ternatice *Tsjacca magoli* h. e. gladius magi, Baleice *Padang pangiris*, h. e. gramen scindens; Amb. . . . Javanice *Crissan*.

Locus. Non copiose simul provenit, sed hic & illic una alterave ejus conspicitur sub fruticulis planta, tam in litore quam ad oras silvarum. Minor species crevit sub præcedenti *Gramine caricoso*, ad montium pedes nudos, uti & copiose sub Calappis, ubi non multum ambulatur.

Ufus. Nullum est animal, quod ejus depascit folia, unde nec etiam copiose natura hanc producit plantam.

Teneri ejus caules contunduntur, in aqua percolantur, quæ oculis instillatur ad illos claros reddendos & nubeculam tollendam. Radices & caules aquæ incoquantur & propinantur contra inpotentiam veneream, expellitque malignos in Gonorrhæa humores.

Tallan tallan. Tertia Caricis species Baleice dicitur *Tallan tallan*, quæ magnos producit simul foliorum longorum fasciculos, quæ simul ex radice propullulant instar illorum Acori vel Siree, scindentia quodammodo. Ex horum centro trigonus excrevit altus caulis, in summo coronam sustinens instar Cyperi maris, sed illa multo major est, quæque paleaceum ac pungens continet semen, coloris pallide rufi.

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

Het Amboinsche Sny-gras.

Late is een regte Carex in deze Eilanden, verdeelt in twee soorten groote en kleine, behalven nog eenige gladde.

I. *Late*, het groote geeft drie en vier steelen, uit een dwerswortel, die bart en geknopt is als Gengber, dog in geene klauwen verdeelt, en met veele vazeligen behangen.

De steelen zyn vier voeten hoog, driezydig, met drie scherpe kanten, en twee van die zyde zyn gevorent of uitgebolt, zeer scherp in 't aantasten van onderen, derdehalve voeten hoog bloot, daar na staan drie of vier bladeren in een kring, en een voet of meer boven dezelve vier andere, te weten drie in een drieboek, en het vierde uit den schoot van eene derzelver tot vier en vyf zulke vergaderingen boven malkander: ieder blad is een voet lang, met een lange dunne spitse voor aan, in de midden diep gegeut, en aan de kanten snydende, donker-groen van couleur. Het opperste deel van de steelen omtrent de midden des stams, is aan de kanten met drie dunne en scherp-snydende vellekens als vlerken bezet, en verdeelt zig in geene zydetakken, hoewel de steelen zomtyts zes voeten hoog werden.

Het zaad komt voort zoo wel op den top als uit den schoot der bovenste bladeren, aan korte trossen, gelyk aan 't Ligustrum, dog in kortere zydetakjes verdeelt, daar aan staan veele knopjes wat grooter als Mostaartzaad, eerst wit en week, daar na graauwagtig en hard, ieder in een ruig kelkje staande.

Tussen en naast onder de trosjes staan nog eenige groene bladeren korter dan de vorige, het geheele gewas is kwalijk te handelen, dewyl het overal zoo scherp en snydend is, dog heeft geen nood, als men zonder voor of agterwaarts te stryken 't zelve aanvat.

De wortelen schieten hier en daar jonge scheuten uit.

II. *Late*, het kleine werd maar twee of drie voeten hoog, heeft ook driekantige en regte steelen, omtrent een balm dik, en omtrent de midden met vlerkjes, aan de zyden bekleed. Daar aan staan de bladeren enkel, veel kleiner en smaller dan de vorige, een hand lang, en niet breeder dan die van 't gras, mede snydende, dog zoo zeer niet dan de vorige.

Het zaad komt voort in korte trosjes, daar aan ydele knopjes zyn, van het zelfde satzoen als 't vorige, wit, glad, en blinkende, als men daar in byt, meest bol.

De wortel is ook dwers kruipende, en boutagtig. Daar staan veele steelen by malkander, tot beneden toe met bladeren bezet, en maken een bosje op de manier als gras.

Naam. In 't Latyn *Carex Amboinica*; in 't Maleits *Late*, met byvoeging van *Besjaar* en *Kitsjil*, na de twee soorten; in 't Ternataans *Tsjacca magoli*, dat is 't zwaert van een Tovenaar; Baleits *Padang pangiris*, dat is snydend gras; in 't Amboins . . . , Javaans *Crissan*.

Plaats. Het wast niet veel by malkander, maar hier en daar ziet men een struik onder ander ligt kreupelbos, zoo op strant als aan de randen van 't boych, het kleine wast onder 't voorgaande *Gramen caricosum*, aan 't hangen van 't gebergte, daar 't kaal is, ook veel onder de *Calappus*-bomen, daar niet veel gewandelt wert.

Gebruik. Daar is geen beest, 't welk van deze bladeren eet, daarom het ook de natuur in geen overvloed voortbrengt.

De jonge steelen werden gestoten, in water zuiver doorgekleinst, en daar van in de oogen gedrukt om dezelve te verklaren, en van nevelagtigheid te zuiveren. De wortelen en steelen werden in water gekookt, en gedronken tegens de betoveringen, en het zet af de kwade bumeuren in Gonorrhæa.

III. *Tallan tallan.* Een derde soorte van *Carex*, in 't Baleits *Tallan tallan* genoemd, wast met groote bossen, en lange bladeren uit de wortelen, in een klomp staande, als die van *Acorus* of *Siree*, mede eenigzints snydende. Uit de midden komt een driekante booge steel, op zyn top een kroone dragende, gelyk den *Cyperus mas*, dog veel grooter, en daar aan schubagtig en steekelig zaad, ligt ros van couleur.

Plerumque crescit ad fluminum ripas, ubi solum est humile & paludosum, maxime ad aquas stagnantes. Vaccæ ejus femina depascunt, sed folia a nullo comeduntur animali. Nudis pedibus quis per hanc procedere potest sine læsione, quod de binis prioribus speciebus non verum est.

Licet hæ tres herbæ non omnino convenient cum illa, quam Europæi libri pro *Carex antiquorum* describunt, immo auctores ipsi inter sese non quadrent, quænam vera fuerit *Carex*, ad nullum tamen genus propius adcedunt quam ad *Caricem* seu *Butomum Theophrasti*, licet etiam referri possint ad binas *Platanaria* species a *Dodonæo* descriptas, quibus omnibus longa *Cyper*i folia tribuuntur, sunt quoque glabræ quædam *Caricis* species, non acutæ nec scindentes, ac proinde æque ad *Caricis* species quam ad *Cyperos* floridos referri possunt, quarum binas tantum commemorabo species, primo majorem, secundo minorem.

Primo. *Carex lævis major* longa angustaque gerit folia, tres quatuorque pedes longa, digitum lata, in medio profunde sulcata, sulco trigono subtus acutum dorsum constituyente, cæterum omnino glabra, suntque fere sessilia & fasciculatim e radice propullulantia, ubi sese ambiunt, ac trigonam formant collectionem, ex centro hujus collectionis simplex erigitur caulis, ulnam altus, vix pennam crassus, acutus & trigonus, cui insident bina ternave longa folia, prioribus similia.

Ipsius summo tria insuper similia crescunt folia, breviora, & in triangulo extensa, cum quibusdam aliis minoribus interpositis. In medio umbella seu panicula locatur, ex spinulosis composita capitulis, quæ brevibus insident petiolis. Quodvis capitulum componitur ex multis duris, acutis, & fuscis granulis, quæ femini *Phalaris* similia sunt, quæ facile decidunt, si tractentur.

Nullam gerit transversalem primariam radicem, sed sese dividit mox in multas longas, duras & fuscas fibrillas, quæ transversaliter ac profunde per terram sese dispergunt. Minor haberi posset species *Pandani caricosi*, de quo ad finem libri sexti.

In uliginosis crescit silvis ad montium pedes, nullusque ejus mihi huc usque innotuit usus; ob elegantem foliorum formam in hortis quoque plantari potest.

Secundo. *Carex lævis minor*, ex parte descripta est supra in appendice primi hujus libri capituli. Ejus folia angustiora & tenuiora sunt illis prioris, nec tam profunde sulcata, sed ad illa *Caricis* magis adcedunt, nullo quoque modo scindentia.

Caulis ex foliorum collectione ortum ducit, binosque cum dimidio pedes altus est, trigonus quoque, ac tria folia in triangulo locantur, inter quæ alia minora excresecunt.

Panicula amplius sese extendit priori, multis ornata petiolis inæqualis longitudinis, quorum quivis singularem gerit paniculam, transversalem vel obliquam, quæ squamosum seu paleaceum profert semen, quæ multo minora sunt granula illis prioris, fusca & faporis graminei.

Radix ex simplicibus quoque componitur tenuibus fibrillis. Reliqua possunt supra examinari.

Carex arborea mixtam habet formam *Pandani* & *Caricis*, longis ascendit flagellis arbores, parvis sese figens fibrillis hic & illic ipsarum corticibus. Ejus cortex lentissimus est ac lignosus, sese dividens in multas laterales ramificationes, quæ undique obfessæ sunt angustis longisque foliis, illis *Pandani* quam similibus, sed quæ nullum gerunt protuberans dorsum, ut superius semi excavata sunt instar canalis plani, octodecim & viginti pollices longa, vix digitum lata, ad oras acute dentata, sed parum pungentia. In ramorum horum extremo fructus excresecunt instar binorum incurvorum digitorum conniventium, quodammodo referentes *Siriboam* vel *Piper longum*, externe parum rugosi & virides, quique interne medullam continent lentissimam non diffringendam.

Carex culmaris, in *Leytimora Hutta dome* dicta, fruticulus est, cujus inferior stipes muscosus est, seseque dividit in longa angustaque folia, quæ tres quatuorque pedes longa sunt, culmum lata, sed semper convoluta, ita ut rotunda esse videantur, ad oras acuta, si retro fricentur.

Het waft gemeenlyk aan de kanten van de rivieren, daar 't laag en moerasig is, en lieft aan staande wateren. De koeibeesten weiden 't zaat af, maar de bladeren werden van geen vee gegeten. Men kan onbeschadigt met bloote beenen daar door gaan, 't welk men by de twee vorige soorten niet doen kan.

Hoewel deze drie kruiden niet ten vollen overeen komen met die geenen, die de Europeise boeken voor haar *Carex antiquorum* beschryven, ja de Auteurs zelfs niet eenig zyn, wat de regte *Carex* geweest zy, zoo kan ik ze egter tot geen ander geslacht nader brengen, dan onder de *Carex* of *Butomus Theophrasti*: hoewel ze ook konnen gebragt werden onder de twee soorten van *Platanaria*, by *Dodonæus* beschreeven: welke alle men lange bladeren van *Cyperus* toeschryft. Daar zyn nog eenige gladdere soorten van *Carex*, niet scherp nog snydende, en konnen dierhalven zoo wel onder de geslachten van *Carex* als onder *Cyperus* floridus gebragt werden, waar van ik maar twee soorten aanteekenen zal, 1. groote, 2. kleine.

I. *Carex lævis major*, heeft lange smalle bladeren, drie of vier voeten lang, een vinger breed, in de midden diep gegeut, met een driezydige voorn, van onderen een scherpe rugge makende, anders gants glad: zy staan bykans zonder steel met bosjes uit de wortel, daar ze malkander omvatten, en een driezydige vergadering maken, uit het midden dezer vergaderingen ryst een enkele steel op, een el hoog, schaars een schaft dik, scherp, en driekantig, daar aan nog twee of drie lange bladeren staan, de vorige gelyk.

Op zyn top staan nog drie diergelyke bladeren, dog korter, en in een drieboek uitgebreid, met nog eenige kleinere daar tusschen. In de midden ziet men een dolle of bos, gemaakt van stekelige knopen, op korte steeltjes staande. Ieder knop bestaat uit veele harde, scherpe en bruinagtige korrels, het *Canary-zaat* gelyk, dewelke ligt afvallen, als men ze handelt.

Het heeft geen dwersse hoofdwortel, maar verdeelt zig straks in veele lange, harde en bruinagtige vazelingen, die bun dwers en verre in de aarde verspreiden. Men zoude het voor een kleine zoorte van *Pandanus caricosus* mogen houden, waar van in 't zesde boek gesproken is.

Het groeit in vogtige bossen aan 't hangen van bergen, en daar van is my nog geen gebruik bekend; wegens de fraaije gedaante der bladeren kan men 't ook in de tuinen planten.

II. *Carex lævis minor*, is ten deele beschreeven boven in 't byvoegzel van 't eerste Hoofdstuk dezes boeks. Zyne bladeren zyn smalder en dunder dan 't voorgaande, en zoo diep niet gegeut, maar 't *Snygras* gelyker, mede zonder eenige scherphheid.

De steel is uit de vergaderinge voortkomende, twee voeten hoog, mede driekantig op een stok, drie lange bladeren in een drieboek staande, en daar tusschen andere kortere.

De dolle breid zig verder uit dan de vorige, met veele steelen van ongelyke lengte, ieder draagt een byzondere dolle, dwers of schuins staande, en daar aan scubagtig of kasagtig zaad, zynde veel kleinere korrels dan aan 't vorige; ligt-bruin en grasagtig van smaak.

De wortel bestaat mede uit enkele dunne vazelingen. De rest ziet boven.

Carex arborea, is een gemengde fatsoen van *Pandanus* en *Snygras*, het loopt met smalle ranken de boomen op, met kleine vezeltjes zig hier en daar begtende, de schors is zeer taai en boutagtig, zig in veele korte zydetakken verdeelende, dezelve zyn digt bekleed met smalle lange bladeren het *Pandanus* naastkomende, met geen uitvlerkende rugge, maar half bol, aan de bovenzijde als een vlakke geut, agttien en twintig duimen lang, schaars een vinger breed, aan de kanten fyn gezaagt; dog weinig steekelig: aan 't uiterste dezer takken komen de vrugten voort, als twee kromme vingers na malkanderen gekeerd, eenigzints een *Siriboa* of lange *Peper* gelykende, van buiten wat ruig en groen, van binnen is een zeer taai pit; 't welk niet te breeken is.

Carex culmaris, op *Leytimor Hutta dome*, is een kleine struik, wiens onderste stam mosagtig is, en verdeelt zig in lange en smalle bladeren, dewelke een biesrysten gelyken, drie en vier voeten lang, een stroobalm breed, dog altyd zamengerolt; zoo dat ze rond schynen: aan de kanten scherp, en snydende, als men ze agterwaarts strykt.

Ex ipsorum centro alius excrescit culmus rotundus, culmum crassus, tres quoque pedes altus, in vertice gerens oblongam & spinulosam paniculam, quæ granula profert rotunda, magnitudine seminis Catjang, superius acuto & duro apice, inferius tribus pilis hirta, inter ista granula proveniunt tria quatuorve similia angusta folia, sed multo minora, & ad latera extensa.

Radix componitur ex duris & sinuosis fibrillis, quæ juxta terram prorepunt. Invenitur circa Amahoeffoe, & ornamento hortorum infervire potest.

Tabula Octava

Ad Figuram primam *Caricem* exhibet *Amboinicum*, quæ cum Tsjolap Pullu *H. Malab. Tom. 12. Tab. 67.* convenit.

Figura secunda *Caricem* denotat *arboream*.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Lithospermum Amboinicum. Salee utan.

Lithospermi species in Amboina reperitur, multos emittens rectos ex radice caules, qui tres quatuorque pedes alti sunt sine lateralibus ramis, qui minimum circiter digitum crassi sunt, ab inferiore parte ad dimidium nudi, in articulos distincti, non vere rotundi, sed parum striati & compressi, dein folia subsequuntur arcte supra sese invicem locata, ex caule sessilia, prope articulos locata.

Folia cum illis *Lachryma Jobi* seu *Salee* conveniunt, firmiora, magisque erecta, octodecim & viginti pollices longa, ultra binos digitos lata, non ludentia, sed glabra penitus, & intense virentia, superne sulco decurrente notata, inferne acuto dorso notata, in acutum apicem terminantia; Ex alis superiorum foliorum alter excrescit pedunculus parum erectus, qui bina ternave gerit minora folia, acutiora, & magis striata reliquis foliis. Supra hæc sese dividit panicula in alios varios tenues pedunculos, quorum quivis simplex gerit granum magnitudine Pisi, sed superius magis acuminatum, aliquando etiam parum angulosum, primo viride, dein cinereum, ac demum fuscum & lapideum: Petiolus, cui insidet, non perforat illud, sed subtus foveolam format, ac superius filum aliud locatur, florem gerens flavum ac squamosum, qui binis tribusve petalis dependet, nec unquam totus decidit. Quum granula sunt cinerea, ac facile perforari possunt, & amentis adligari.

Radix componitur ex multis lignosis & firmis fibrillis, late sese dispergentibus, multosque rectos caules emittentibus, unde hæc planta densum quasi format fruticulus, cujus radices sibi invicem permixtæ sunt. Primarius circa radicem culmus ad latera crassas emittit fibrillas uti *Salee*, horum quædam sese terræ infungunt. In arenosis & gracilibus locis multo angustiora & acutiora profert folia. Transplantata quoque planta non tam alte excrescit quam quæ sponte provenit.

Nomen. Latine *Lithospermum* seu *Milium solis Amboinicum*; Malaice *Salee utan*, verum enim *Salee* est *Lachryma Jobi*, supra libro octavo descripta, vocatur etiam *Rompot manni manni*, h. e. *Rosaria herba*; Amboinice *Ayboit*.

Locus. In campis reperitur post pagos in siccis & arenosis locis, attamen ubi nullæ aliæ fere crescunt plantæ, uti sub *Calappis*, aliisque altis arboribus. In hortis transplantata latiora & glabriora gerit folia, in amplum excrescens fruticulus, multos adtollens rectos caules, sed non tam altos quam in silvestri.

Usus ejus apud Amboinenses in Medicina nondum notus est, sed matura ejus officula eliguntur, acubus perforantur, & amentis adligantur, quæ Amboinenses mulieres & pueri collis & brachiis adpendent loco amuletorum, hujus enim granula nullas habent squamas uti *Salee domesticum*, sed sunt glabra vel prope apices parum striata, splendentia, & ossæ, nihilominus tamen facile perforari possunt, quum natura ad superiorem & inferiorem partem rudimentum quasi foraminis efficit.

Bon-

Uit de midden komt een andere steel, rond, en een stroobalm dik, mede drie voeten hoog, dragende op zyn tope een langwerpige en steekelige tros, gemaakt van kleine roode korrels, in de grootte van een Catjang, boven op met een harde spits, en agter op drie bairtjes staande. Tussen deze korrels komen nog drie of vier diergelyke smalle bladeren voort, dog veel korter, en ter zyde uitstaande. De wortel bestaat uit harde en bogtige vazelingen, dewelke langs de aarde kruipen. Men vint het omtrent Amahoeffoe, en men kan het tot een cieraad in de tuinen zetten.

De Agtste Plaat

Vertoont in de eerste Figuur den *Amboinsche Carex*, het welk met de Tsjolap Pullu *H. Malab. Tom. 12. Tab. 67.* overeenkomt.

De tweede Figuur wyft aan den boomagtige *Carex*.

SESTIENDE HOOFDSTUK.

Het Amboinsche Steenzaat.

Van *Lithospermum* hebben wy een gedaante in Amboina, met veele regte steelen uit eene wortel opschietende, de steelen zyn drie of vier voeten hoog, zonder zydetakken, schaars een pink dik, en van onder op wel de helft bloot, en met knien afgedeeft, niet regt rond, maar wat gestreept en gedrukt, daar na staan de bladeren dicht boven malkanderen, dicht aan de steel by de knien zittende.

De bladeren gelyken die van *Lachryma Jobi* of *Salee*, styver en meer overeind staande, agttien en twintig duimen lang, ruim twee vingeren breed, niet snydende, maar meest glad, hoog-groen, boven met een doorgaande geute, beneden met een scherpe rugge, en voren een styve spitse. Uit den schoot der bovenste bladeren komt een ander steeltje mede overeind staande, daar aan twee of drie kleine bladeren staan, scherper en meer geribt dan de andere bladeren. Boven dezelve verdeelt zig den tros in verscheide andere dunne steeltjes, ieder dragende een enkele korrel in de grootte van een erwete, dog voren meer toegespitst, ook aan zommige wat boekig. Eerst groen, daar na asgrauw, ten laatsten bruinagtig, en steenbart. De draat, daar ze op zitten, gaat niet door, maar maakt van onderen een kuiltje, en boven op staat weder een andere draat, dragende een schubagtig geel bloeizel, 't welk met twee of drie droppen afhangt en nooit geheel afvalt. Wanneer de korrels asgrauw zyn, zoo kan men ze met een naald ligt doorboren, en aan snoeren rygen.

De wortel bestaat uit veel boutagtige en styve vazelingen, zig wyd verspreidende, en veele regte steelen uitgevende, waar door dit gewas een digten struik maakt, met de wortelen aan malkander vast. De hoofsteel omtrent de wortel schiet ook ter zyden dikke vazelingen gelyk het *Salee*, waar van zommige zig in de aarde vast maken. Aan zandige en magere plaatzen gewind het veel smalter en scherper bladeren. Het verplante wil ook zoo hoog niet opschieten als 't geene in 't wild groeit.

Naam. In 't Latyn *Lithospermum* of *Milium solis Amboinicum*, in 't Maleits *Salee utan*, want de regte *Salee* is *Lachryma Jobi*, boven in 't agtste boek beschreven. Men noemt het ook *Rompot manni manni*, dat is *Paternofter-kruid*; op Amboin *Ayhoit*.

Plaats. Men vindt het in 't veld agter de Negoryen op droge en zandige plaatzen, evenwel daar geen veel ruigte staat, gelyk onder *Calappis* en andere hooge boomen. In de tuinen geplant gewind het breeder en gladder bladeren, wert een breede struik, met veele regte steelen opschietende, dog zoo hoog niet als het wilde.

Gebruik. By deze Amboinezen is daar van nog niets bekend in de Medicynen, maar zyne rype korrels werden genomen, met naalden gestoken, en aan snoeren geregen, die de Amboinsche vrouwen en kinderen aan de hals en armen dragen in plaats van brasletten, want de korrels hebben geene schilferen gelyk tamme *Salee*, maar zyn glad, of by de spitsen een weinig gestreept, blinkende en steen-hard, niet te min kunnen ligt doorboort werden, dewyl van natuur onder en boven een beginsel van een gaatje is.

Bon-